

Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filozofie úcty k životu (k 50. výročí úmrtí)

„Každý den, když jdu ráno do nemocnice, pokládám za zvláštní milost, že mohu lidem prokazovat dobro a udržovat lidský život v této době, kdy tolik lidí musí z povinnosti přinášet jiným lidem bolest a smrt.“ Tato slova si napsal do svého deníku krátce po vypuknutí první světové války Albert Schweitzer, který na jaře 1914 zahájil svou činnost v Lambaréné, v nemocnici, kterou v africkém Gabonu založil a vedl.

Albert Schweitzer se narodil 14. ledna 1875 v Kaysersbergu v Alsasku, v území, kde se stýkala kultura francouzská s německou. Alsasko tvořilo tehdy součást Německa, k němuž bylo připojeno po francouzsko-pruské válce v r. 1870. Schweitzer ovládal oba jazyky, v rodině se však hovořilo převážně francouzsky. Svými studii Albert navázal na rodinnou tradici: jeho otec byl evangelický duchovní, matka byla dcerou evangelického pastora. Otec vedl Alberta od dětství k hudebnímu vzdělání, od pěti let jej vyučoval hře na klavír, brzy přešel na harmonium a konečně na varhany. Vášeň pro tento královský nástroj Schweitzera provázela celý život – patrně jako dědictví po dědovi z matčiny strany, který byl nejen varhaníkem, ale také velkým znalecem konstrukce varhan. Albert měl hudební nadání a již jako devítiletý zastupoval varhaníka při bohoslužbách v místním kostele. Hra na varhany jej přivedla k obdivu Johanna Sebastiana Bacha a tomuto lipskému varhaníkovi a skladateli věnoval svou knihu J. S. Bach, le musicien poet – považoval ho tedy za hudebního básníka. Schweitzer v ní představuje J. S. Bacha jako hudebníka, jehož skladby vznikají z básnických a malířských představ, na jejichž podkladě se pak hudební skladba rozvíjí v dokonalou architekturu tónových linií. Hudba se tu jeví jako gotika proměněná ve zvuk. Albert studoval filozofii a teologii na univerzitách ve Štrasburku, Paříži a Berlíně, absolvoval také hudební vzdělání u proslulých mistrů ve Francii a Německu a seznámil se podrobně i s technikou konstrukcí varhan. Tím se stal odborníkem na rekonstrukci těchto starých, historicky cenných hudebních nástrojů a získal takové vědomosti a zkušenosti, že vydal spis o německém a francouzském stavitelství varhan. Důkazem jeho hlubokého hudebního vzdělání je již zmíněná kniha o J. S. Bachovi, která po francouzském vydání (z r. 1905) byla otištěna ještě v angličtině a němčině. Svůj příjem z těchto publikací Schweitzer později věnoval ve prospěch nemocnice v Lambaréné. Ve Štrasburku na univerzitě se stal v r. 1902 soukromým docentem teologie.

Nic nenasvědčovalo tomu, že by cokoli mohlo změnit jeho univerzitní dráhu. Zlom však nastal, když si přečetl článek v časopise francouzských evangelických misí,

Albert Schweitzer

lícíci otřesné životní podmínky domorodců v rovníkové Africe. Text končil slovy: „Pro Afriku je potřeba lidí, lidí, lidí!“ V Albertově mysli se v tu chvíli vynořila vzpomínka z jeho mladých let, kdy jako chlapec v Colmaru míjel pomník francouzského admirála A. J. Bruata. U nohou tohoto mořeplavce a válečníka byla socha

- 1 Portrét Alberta Schweitzera od Maxe Švabinského z r. 1955
- 2 A. Schweitzer jako docent univerzity ve Štrasburku (Francie)

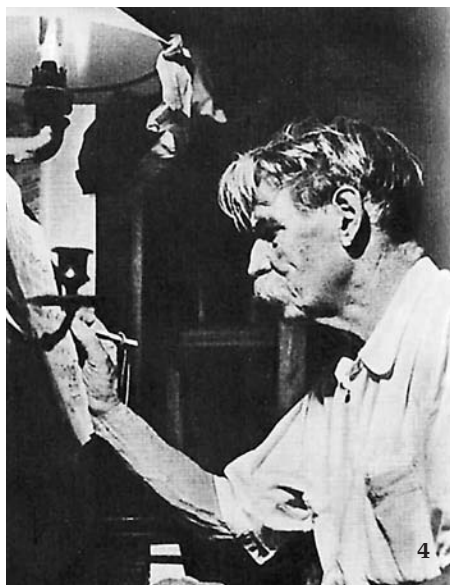

sedícího Afričana. Bezútěšně smutný, zoufalý výraz jeho obličeje tehdy na mladého Alberta hluboce zapůsobil. Po přečtení článku se Schweitzer ihned rozhodl, že jeho životním posláním bude pomoc černé Africe. Aby se mohl na tomto světadílu účinně uplatnit, zapsal se na lékařskou fakultu a připojil ke svým doktorátům filozofickému a teologickému také diplom z medicíny.

V letech 1905–12 studoval ve Štrasburku lékařství a vzdělání si dále doplnil postgraduálním studiem tropické medicíny v Paříži. Před odjezdem do Afriky uzavřel sňatek s Helenou Bresslau, dcerou štrasburského historika. Jeho choť absolvovala ošetrovatelský kurz, aby mohla být platnou spolupracovnicí svého manžela. Koncem r. 1913 odjíždějí manželé Schweitzerovi do rovníkové Afriky. Jednání s pařížskou evangelickou misijní společností přineslo úspěch – Schweitzer bude působit v Lambaréné, kde na řece Ogowe (Ogououé) založil koncem 19. stol. americký lékař Robert H. Nassau misijní stanicí. Když Gabon přešel pod francouzskou správu, převzala agendu a stanicí společnost pařížská. Z přístavu v Bordeaux přiváží r. 1913 nákladní parník Europe 70 beden léků, přístrojů a zdravotnických potřeb a Schweitzer zahajuje nesnadnou práci – vybudovat prozatímní přístřeší, v němž by mohl ordinovat.

Desítky nemocných domorodců od prvního dne jeho příjezdu vyhledávali lékařskou pomoc. Nejčastěji trpěli malárií, spovou nemocí, tropickou úplavicí, leprou nebo svrabem. Svrab byl tak rozšířený, že rychle mizely dovezené léky a Schweitzer musel improvizovat, aby mohl tuto kožní chorobu léčit. Vyráběl mast z práškové síry, palmového oleje a mazlavého mýdla. V očích domorodců se stal zázračným lékařem, když prováděl chirurgické výkony v narkóze. Podle Afričanů byl velký kouzelník, který nemocného nejprve usmrtil, pak ošetřil, a nakonec znovu probudil k životu. Jako lékař se Schweitzer setkával s nečekanými paradoxy – Afričané snadno onemocní, jestliže promoknou a prochladnou, postihne je rychle zápal plic. Stejně bylo pro něho překvapením, že pod tropickým sluncem se revmatismus vyskytuje častěji než v chladnější Evropě. Nesnadný boj vedl také s pověrami a vlivem místních kouzelníků.

Afričané vyhledávali lékařskou pomoc A. Schweitzera nejen pro sebe, ale i pro opuštěná, raněná nebo nemocná zvířata, a on se jich rád ujímal. Jeho vztah k němé tváři se vytvářel od dětských let. Vzpomínal, že již jako dítě nechápal, proč večerní modlitba, která se v rodině pravidelně konala, končí jen přímluvou za všechny příbuzné a blízké. Proto pak na lůžku připojoval i modlitbu za své čtyřnohé přátele. Jiná vzpomínka, již si po celý život pamatoval, patřila pohledu na starého unaveného koně, kterého jeden muž táhl na jatka a druhý ho surově poháněl bitím holí. Svěřuje se v knize Z mého dětství a mládí, vydané v r. 1924, že když nemohl odmítnout pozvání svých kamarádů na lov ptáků a dostal do ruky prak, umínil si, že bude mířit vedle. Když se chystal vystřelit – byl jen do vzduchu – ozvaly se zvony z blízkého kostela. Albert zahodil prak

a už nikdy se takových výprav nezúčastnil. I v Africe se stal důsledným ochráncem všeho živého. To bylo základem jeho filozofie úcty k životu. Český teolog Radim Kalfus, který Lambaréné navštívil, vypráví ve své knize *Vzpomínky na dr. Alberta Schweitzera* a na Lambaréné (Práce, Praha 1975), že vídal po nemocnici chodit jednorukého šimpanze, který druhou paži ztratil v pytlácké pasti. Byli tam papoušci, opičky, pralesní ovce, v nemocnici přežívali i psi, jimž po poranění zůstaly jen tři nohy. Schweitzer nosil po kapsách vždy pamlsky – hrst rýže, několik sušenek nebo kostku cukru, aby je mohl na potkání rozdávat. O vzniku filozofie úcty k životu píše: „Myšlenka na vyznání úcty k životu mě napadla, když jsem plul po řece Ogo-we. Tam je poblíž vesnice Igendja ostrov s písčnými mělčinami, v nichž se rádi koupou hroši. Pozoroval jsem z pirogy, jak moudře si počínali staří při ochraně a výchově svých mláďat. V tu chvíli jsem si uvědomil, že etika, která se zabývá pouze vztahy mezi lidmi, je neúplná, a proto nemůže dosáhnout plné aktivity. Mít na zřeteli všechny život a hlubokou odpovědnost ke všemu živému, včetně rostlinstva, přivádí etiku ke konečné dokonalosti. Život totiž v žádných svých projevech nesmí být potlačován a ničen.“ Svou filozofii pak rozvedl v dalších spisech. Uvedme zde ještě několik jeho myšlenek.

„Zamyslí-li se člověk nad tajemstvím svého života i vztahů, které jsou mezi ním a okolním životem, nemůže než mít úctu k životu: jak ke svému vlastnímu, tak i k tomu, s nímž přichází do styku. Tuto úctu pak projevuje v eticky kladném vztahu ke světu a k životu. Jeho život se tím stane v každém směru těžším, než kdyby žil sám pro sebe, ale zároveň také bohatším, krásnějším a šťastnějším. Zvláště podivný rys etiky úcty k životu se vidí v tom, že neklade na váhu rozdíl mezi životem vyšším a nižším, hodnotnějším a méně hodnotným. Kdo z nás ví, jaký význam má jiný živý tvor sám o sobě i v celku světa?“

„Kde má svobodu, vyhledává člověk každou příležitost, aby okusil, jak to blaží, když může životu pomáhat a odvracet od něj utrpení a záhubu. Pro mne, který jsem byl již od mládí nakloněn hnutí na ochranu zvířat, je zvláště potěšitelné, že univer-

zální etika úcty k životu pokládá soucit se zvířaty, prohlašovaný často za sentimentalitu, za něco, čemu se myslící člověk vůbec nemůže vyhybat. Dosavadní etika byla vůči problému člověk a zvíře buď bez zájmu, nebo bezradná. I když uznávala soucit se zvířetem za správný, nemohla se jím blíže zabývat, protože jejím předmětem byl vlastně jen vztah mezi lidmi. Kdy konečně dosáhneme toho, aby veřejné mínění netrpělo rozličné formy lidových zábav, které jsou spojeny s týráním zvířat! Ve světě se nám zjevuje nekonečná vůle k životu jako tvořivá moc, která je pro nás plna temných a bolestných záhad, a v našem životě se zjevuje jako moc lásky, která chce skrze nás překonávat ono tragické seberozdvojení vůle k životu.“

Po světové válce cesty Evropou, přednáška a koncerty i v Praze

Slibně se rozvíjející Schweitzerovu práci zasáhla nečekaná rána – v létě 1914 propukla světová válka. Došlo k přerušení spojení s Evropou, tedy s přáteli a příznivci, kteří nemocnici podporovali. V září 1917 byl Schweitzer, který jako Alsasan byl příslušníkem Německé říše, i s chotí dokonce internován a odvezen do zajateckého tábora v Evropě. Až v létě následujícího roku se mohl vrátit do Alsaska, kde ještě doznivaly poslední výstřely války. Alsasko se vrací vítězné Francii a manželé Schweitzerovi tak dostali francouzský pas. První poválečná léta vyjízďel Schweitzer na cesty Evropou – přednášel, koncertoval na varhany, publikoval.

O svých afrických zkušenostech vydal v r. 1922 knihu *Zwischen Wasser und Urwald* (Mezi vodou a pralesem); její český překlad vyšel až r. 1935 pod názvem *Lidé v pralese*. Navštívil Švédsko, Švýcarsko, Španělsko, Dánsko, Anglii a v r. 1923 přijal pozvání do Československa od pražského filozofa Oskara Krause. Schweitzer přijíždí, aby přednášel a koncertoval – 12. a 14. ledna se konal jeho varhanní koncert v evangelickém kostele sv. Michala v Jirchářích, poté vystoupil v kostele sv. Klimenta a také mimo Prahu v Mariánských Lázních a Podmoklech. Jeho obdivovatelé, kteří se s ním v Praze setkali, ho líčili jako poněkud staromódního muže, jenž ochotně přijímá každého návštěvníka a pečli-

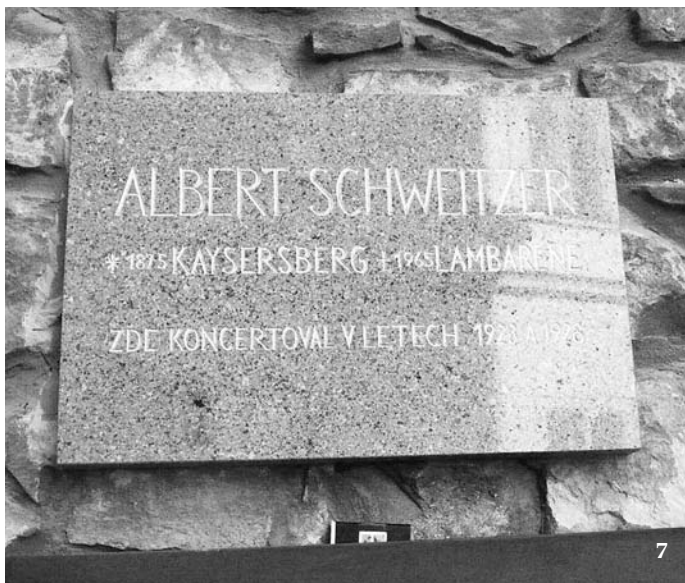
vě si do diáře zapisuje jméno i s adresou a téma rozhovoru. Průvodcem po Praze se mu stal František Bednář, profesor Husovy teologické fakulty.

Do Afriky se Schweitzer vrátil v únoru 1924 a po 7 letech nepřítomnosti našel nemocnici v zanedbaném stavu. Nastala opět doba budování, kdy se jeho den dělil mezi péči o pacienty a pomoc při stavbě. Konečně v r. 1927 zahájila provoz rozšířená nemocnice s 200 lůžky. Pro udržení provozu nebylo dost prostředků, a proto Schweitzer znovu hledal podporu v Evropě. Opět cestuje s přednáškami a koncerty a v prosinci 1928 přijíždí podruhé do Prahy. V Praze přebírá čestný doktorát filozofie a dostává pozvání k prezidentu republiky. Tomáš Garrigue Masaryk ho přijal i s chotí na Hradě, kde při obědě měli příležitost k rozhovoru – dva filozofové blízci si myšlením i prosazováním humanitních ideálů.

V lednu 1929 poslal Masaryk Schweitzerovi dopis, v němž píše mimo jiné: „Nic na světě není lepší než příklad člověka, který obrátí své teorie a svou filozofii do činů lásky. Proto myslím na Vás s velkou náklonností, prokázal jste mi velkou radost tím, že jste mne poctil svou návštěvou. Vyřídte prosím mé upřímné pozdravy Vaší paní chotí. V hluboké přátelské shodě, T. G. Masaryk.“ O rok později slaví Československo 80. narozeniny svého prezidenta a do připravovaného sborníku posílá příspěvek i Schweitzer.

Finanční prostředky pro svou nemocnici získával Albert Schweitzer také svými knihami. Jeho rozsáhlá publikační činnost zahrnuje vzpomínky na léta strávená v Africe: *Z mého života a díla*, *Mezi vodou a pralesem*, *Z mého života a myšlení*, *Z mého mládí a dětství*. Dále se zabývá otázkami filozofickými a teologickými: *Kultura a etika světových náboženství*, *Světový názor indických myslitelů*, *Úcta k životu*, *Kulturní filozofie*, *Křesťanství a světová náboženství*, *Boží království a křesťanství*, *Světový názor úcty k životu*, *Rozhovory o Novém zákoně*. Pro dětské čtenáře napsal *Pelikán* vypráví ze svého života. Jeho kniha *Mír nebo atomová válka* mu přinesla Nobelovu cenu za mír (viz dále).

Po návratu do Lambaréné přibírá další spolupracovníky – lékaře a ošetřovatelky.

3 „Doktor z pralesa“ poděluje pamlsky tři kůzlata, kterých se ujal, na svůj předěl čeká i pelikán Parsifal.

4 Hudba byla pro Alberta Schweitzera nepominutelnou součástí každého dne, hrál i komponoval.

Na snímku je u harmonia.

5 Při budování nemocnice neváhal vzít do ruky lopatu a rýč nebo přenášet stavební materiál.

6 Tabule vítající návštěvníka Schweitzerovy nemocnice v Lambaréné, v africkém Gabonu

7 Pamětní deska na zdi kostela sv. Michala v Jirchářích v Praze

8 Program pražského varhanního koncertu ze 6. ledna 1923

Mezitím se v Evropě nezadržitelně blíží další konfrontace. V září 1939 vypukla válka, z níž se stal světový konflikt. Dopadá také na Gabon, kde je Schweitzerova nemocnice. Dokonce se ozvu i výstřely, neboť došlo ke střetu mezi Francouzi podporujícími de Gaulleovu vládu v Londýně a částí stojící na straně maršála Pétaína a jeho vlády ve Vichy. Válečné útrapy překonává Schweitzer s největším vypětím, aby zajistil alespoň část lékařské péče. Až v pondělí 7. května 1945 ohlásil zvon nad nemocnicí konec války. Charles de Gaulle jmenoval Alberta Schweitzera vojenským velitelem v Gabonu s úkolem zajistit klid v této oblasti.

Uvolnění po druhé světové válce znamenalo rozvoj nemocnice, přicházeli další lékaři i nemocniční personál, stoupaly počty zaměstnanců i pacientů. Mezitím politický vývoj v Africe změnil francouzskou kolonii v samostatný stát – Republiku Gabon. Velkým uznáním pro Schweitzera bylo, že první poštovní známka nově vzniklého státu, vydaná v r. 1960, nesla jeho portrét. Mírový poválečný svět mu uděluje četná uznání. Stal se čestným doktorem 10 evropských univerzit, nositelem anglického řádu Order of Merit, švédské medaile prince Karla, byl zvolen čestným členem Académie des Sciences Morales et Politiques v Paříži a v r. 1952 přišlo ocenění nejvyšší – Nobelova cena míru. Schweitzer se totiž energicky účastnil boje proti nukleárnímu zbrání a vydal již zmíněnou knihu Mír nebo atomová válka.

Když v lednu 1965 oslavil devadesátiny, blahopřání přicházela ze všech kontinentů. Doktor z pralesa ještě užíval srpnových dnů, ale s blížícím se podzimem jeho síly rychle slábly. Dne 4. září 1965 krátce před půlnocí zemřel. Byl pohřben v zahradě vedle nemocnice, ve stínu palmy, po boku své choti. Dřevěný kříž nad hrobem si sám vyrobil.

Spolupracovníci Alberta Schweitzera pokračují v jeho díle

Nemocnice se ujal švýcarský lékař Walter Munz, kterého si jako svého nástupce určil sám Schweitzer. Dcera Rhena pečovala o hospodářské otázky. Dar francouzské vlády v r. 1945 umožnil rozšíření nemocnice, která sídlí na desetihektarovém pozemku a nese oficiální název L'Hôpital du Docteur Albert Schweitzer. Do Lambaréné přicházeli lékaři z Evropy, Asie i Spojených států amerických. Nechyběli ani lékaři z tehdejšího Československa – plastický chirurg Jaroslav Sedláček, slovenský psychiatr R. Friedmann, olomoucký chirurg Eduard Wondrák. Hostem v Lambaréné byl opakovaně i český evangelický teolog Radim Kalfus.

V katedrále sv. Víta v Praze byla v září 1965, tedy krátce po Schweitzerově smrti, provedena na jeho počtu Velká mše h moll od J. S. Bacha. V říjnu 1993 se Schweitze-

rova dcera Rhena účastnila odhalení pamětní desky na zdi kostela sv. Michala v Jirchářích, kde její otec koncertoval.

Také v Československu byla sledována Schweitzerova činnost s trvalým zájmem. 1. ledna 1968 vyjíždí z Prahy na nákladním vozu Tatra skupina nadšených mladých mužů, jejichž cílem je nemocnice v Gabonu a svou výpravu nazvali Expedice Lambaréné. Organizátorem výpravy se stal pozdější profesor vnitřního lékařství Petr Bartůněk, tehdy student medicíny, jehož příběh Alberta Schweitzera přivedl k myšlence absolvovat prázdninovou praxi mezi 5. a 6. ročníkem právě v jeho nemocnici. Získal pro tuto myšlenku několik přátel a spolužáků a vytvořili tým, který se rozhodl projet v nákladním voze napříč africkým kontinentem. V r. 1966 začaly horečnaté přípravy na cestu, kterou podporoval tehdejší rektor Univerzity Karlovy v Praze prof. Oldřich Starý, přednosta neurologické kliniky lékařské fakulty. Organizátorům se podařilo dojednat podporu podniků zahraničního obchodu i československých firem a získali tak materiální pomoc pro nemocnici v Lambaréné – zdravotnickou techniku, léky i obvazový materiál nezanedbatelné hodnoty. Náklad byl převezen v kontejnerech lodní dopravou, na palubě vozu se nacházel jen první československý tranzistorový elektrokardiogram vyrobený a darovaný pražskou firmou Chirana. Dále výprava vezla jako dar kostní štěpy z tkáňové banky fakultní nemocnice v Hradci Králové, jež měly sloužit k rekonstrukčním operacím u pacientů znetvořených leprou. Tým cestovatelů tvořilo 8 přátel různých oborů – studenti medicíny Petr Bartůněk a Jiří Plaček, který zastával i funkci řidiče a mechanika, navigátorem a druhým řidičem byl Josef Vavroušek – čerstvě promován inženýr Českého vysokého učení technického (po listopadu 1989 se stal ministrem pro životní prostředí), dále odborník na africké jazyky Luboš Kropáček (dnes přední orientalista a afrikanista, profesor UK v Praze), o zásobování a kuchyni pečoval biochemik Klement Kunz, psychologem expedice byl Miloslav Topinka, původně spolužák z medicíny, který později přešel na filozofickou fakultu (dnes básník, esejist a nositel Ceny Jaroslava Seiferta). Obrazovou dokumentaci

Československý evang. chrám u Klimenta.

V úterý 16. ledna 1923 o 1/8. hod. več.

DUCHOVNÍ KONCERT

Varhany:
Pan profesor Dr. Albert Schweitzer (Strasburk).

První housle:
Pan H. Kluge (Praha).

Druhé housle:
Pan F. Maria Stief (Praha).

PROGRAM:

- J. S. Bach: Toccata a fuga v d-moll pro varhany.
- J. S. Bach: Sonata pro dvoje housle s doprovodem v g-dur (largo; vivace; adagio; presto).
- J. S. Bach: Andante v a-moll pro varhany.
- G. Fr. Händel: Sonata pro dvoje housle s doprovodem v c-moll (largo; allegro; andante; allegro).
- Ch. M. Widor: Allegro v es-dur pro varhany.

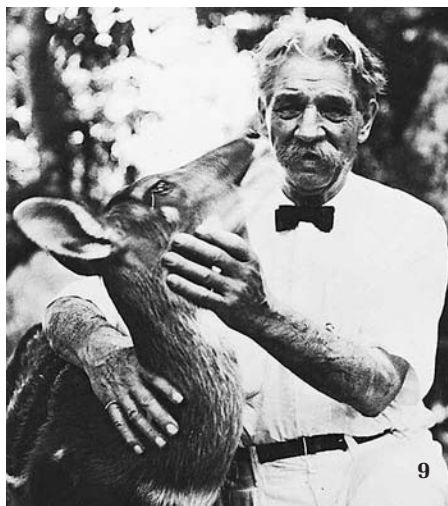
Vstup volný.

PN vchodu vykonána bude dobrovolná sbírka, její výnos jest určen pro nemocnici, kterou prof. Dr. Schweitzer má v Lambaréne (francouzské Kongo) na rovníku v Africe a kde se ostarhuj hlavně malomocni a stárané spravou nemocí. Časj podniká sdružuje prof. Schweitzer přispěvkj, které sám osobně sbírá. Doporuje se tudj, kdo velice má jeho nesné duchem skutebné lidkosti nejstřednějšj podpóra.

zajišťoval barrandovský kameraman Jiří Stöhr a zpravodaje výpravy dělal novinář a spisovatel Petr Bárta. Expedice úspěšně projela Afrikou, ale na hranicích Gabonu byla zastavena, úřady jí nepovolily vjezd do země. Byl to těžko vysvětlitelný postoj tehdejší gabonské vlády. Zklamaní cestovatelé dosáhli alespoň, že dary pro lambarénskou nemocnici předali jejím představitelům na palubě lodi, kterou výprava přepřela z přístavu Point Noir do nigerijského Lagosu. Poděkování jim přijela vyjádřit Rhena Eckert-Schweitzerová a Walter Munz. Při návratu do Evropy výpravu v Marseille dostihla 21. srpna zpráva o okupaci Československa. Osudy této expedice podrobně popsal P. Bartůněk ve své knize *Za džunglí je Lambaréné* (Magnet, Praha 1969).

Po 20 letech se připravovala nová expedice a 17. listopadu 1988 vyjel ze Staroměstského náměstí nákladní vůz Liaz se 6 cestovateli. Výprava se konala pod záštitou a s finanční podporou rektora UK v Praze a tentokrát šťastně dorazila do cíle v Lambaréné, kde předala dary – nástroje pro chirurgii, oftalmologii a stomatologii, ochranné zdravotnické pomůcky a aparát pro solární ohřev vody.

Dne 8. května 1965 byl v Basileji založen švýcarský spolek pro podporu Schweit-

9 Schweitzer jako milovník zvířat a zvířata milující Alberta Schweitzera. Vyléčená antilopa navštěvovala svého zachránce i v jeho pracovně. Snímek z archivu autora

zerovy nemocnice v Gabonu – Schweizer Hilfsverein für das Albert-Schweitzer-Spital in Lambaréné. Vydává pravidelně zprávy z Lambaréné (Berichte aus Lambaréné) a informuje o svých aktivitách. Číslo 117

z dubna 2014 připomnělo, že v r. 2015 uplyne 50 let od Schweitzerovy smrti a budou pořádány akce vzpomínající na jeho život i díla etiky úcty k životu. Ve zprávách se dovídáme také o dalších projektech rozvíjejících Schweitzerovy myšlenky, mezi které patří ekologické centrum Centre Ecologique Albert Schweitzer, sídlící ve švýcarském Neuchâtelu. Založili ho v r. 1978 bývalí Schweitzerovi spolupracovníci z Lambaréné Maurice Lack a Willy Randin. Centrum v současné době bojuje proti dramatickému ničení afrických lesů, jehož následkem se Sahara rychle rozšiřuje na jih. Záchrana lesů má umožnit místním zemědělcům žít i nadále v jejich vesnicích a bránit je tak před hladem a chudobou. V Günsbachu existuje archiv a muzeum Alberta Schweitzera, které uchovává památky na působení tohoto lékaře a současně sleduje zprávy o šíření jeho dědictví v tisku všech zemí.

Na závěr této vzpomínky uvedme ještě jeden citát z jeho spisů: „Vědec nemá žít jen vědět, obchodník jen obchodu, umělec jen umění. Opravdu kladný postoj k životu vyžaduje od každého, aby část svého života obětoval jiným.“

Albert Einstein vyjádřil svůj obdiv a úctu k Albertu Schweitzerovi stručnou větou: „Konečně muž v tomto tragickém století.“

Ondřej Dostál

Vítězslav Orel – Mendelovský badatel a světově uznávaný vědec

Dne 13. srpna 2015 nás opustil doc. RTDr. Vítězslav Orel, DrSc. Společně s prof. Jaroslavem Kříženeckým byl nejvýznamnějším poválečným badatelem věnujícím se Gregoru Johannu Mendelovi. Rád bych ve vzpomínce byl osobnějším, přesto si nedovolím opomenout stručný životopis této výjimečné osobnosti. Narodil se 29. května 1926 v Lískovci u Koryčan. Jeho otec v něm pěstoval zájem o přírodu a chov zvířat, a proto po studiu a maturitě na kyjovském gymnáziu se stal řádným studentem Vysoké školy zemědělské v Brně, kde získal titul doktora technických věd. Během studia vysoké školy navštěvoval přednášky J. Kříženeckého o genetice ve šlechtitelství zvířat. Tou dobou byly tzv. mendelismus a morganismus považovány za reakční pavědy a nebylo je možné přednášet. Vítězslav Orel pak nastoupil do Výzkumného ústavu drůbežářského průmyslu v Brně, kde pracoval jako výzkumný pracovník. Pro své názory byl koncem 50. let přesunut do výroby mimo Brno. Roku 1963 byl rehabilitován prof. Kříženeckým, který nejen ovlivnil V. Orela při jeho studiích, ale pracoval i na znovuoobnovení Mendelova muzea – Mendeliana MZM (Moravské zemské muzeum) v prostoru Augustiniánského opatství sv. Tomáše na Starém Brně. Společně se tak stali ochránci odkazu G. J. Mendela a postarali se o vytvoření vědeckých cílů této muzejní institu-

1 Vítězslav Orel zasvětil svůj vědecký život objasnování souvislostí výzkumu Gregora Johanna Mendela. Foto z rodinného archivu V. Orela

ce. V čele muzea V. Orel stanul r. 1965 (po náhlém úmrtí prof. Kříženeckého) a vedl ho až do r. 1991, kdy byl nucen se vzdát veřejných funkcí kvůli zdravotním komplikacím. Roku 1969 mu byla na Vysoké škole veterinární v Brně udělena akade-

mická hodnost docenta. O 20 let později byl oceněn Univerzitou Karlovou v Praze, kde získal titul DrSc.

Vítězslav Orel zaměřil svou vědeckou činnost k výzkumu práce G. J. Mendela a souvislostí s vědeckým badáním na Moravě. Zcela jednoznačně prokázal roli opata Nappa v Mendelových výzkumech a ovlivnění Mendela historickým vývojem šlechtitelství na Moravě. Je autorem více než 200 vědeckých publikací, stál za zrodem časopisu *Folia Mendeliana*, který ve své době představoval základní informační zdroj o Mendelovi a jeho práci. Pro *Živu* napsal článek k 180. výročí narození Mendela (2002, 3: 98–100). Zhoršující se zdravotní stav nebyl V. Orlovi limitem. Jako jeden z mála českých autorů byl zařazen do publikací prestižního nakladatelství Oxford University Press – jeho kniha o Mendelovi vydaná tímto nakladatelstvím patří mezi špičkové monografie věnované historicky významné vědecké osobnosti.

Měl jsem možnost se setkat s panem docentem poměrně pozdě, až v r. 2008. Netrpělivě jsem vyčkával termín, kdy jsem byl objednan na návštěvu, a stále si vybavuji nervozitu, která mne svazovala v předstávě tohoto setkání. Poznal jsem v něm osobnost, která žila Mendelem a spojovala souvislosti pro nás málo zjevné. Jeho otevřená mysl a do posledních chvil zaujetí pro historii vědy bylo neuvěřitelné a motivující.

Při vědeckém úspěchu žil plný život s manželkou Olgou, synem Markem a později i vnoučaty. S Vítězslavem Orlem jsme přišli o data k rozvoji genetiky u nás po druhé světové válce i o jedinečný zdroj informací k Mendelovu životu a pozadí jeho výzkumů. Přesto nám zůstalo dílo, které si dovoluji nazvat nesmrtelné. Čest jeho památce.